

POSUDEK DR.MILANA BALABÁNA NA DIPLOMOVOU PRÁCI JÁNA MARKOŠE

O TRANSPLANTÁCII BUDHDHOVHO UČENIA NA ZÁPAD

Diplomová práce (DP) Jána Markoše pro katedru religionistiky (vedoucí práce doc.Pavel Hošek, Th.D.), Praha 2010, přijatá 26.4.2010 č.j. 4/10 Trojanová, opatřená potřebnými náležitostmi (Prohlášení, Anotace, Klíčová slova) má celkem 59 stran včetně bibliografie (str. 57-58) a představuje originální pokus **získat materiál elektronickou formou** na buddhistických centrech v zemích západní Evropy a v USA. Z českých autorit uvedeni J.Kozák, A.Líman, V.Miltner a D.Zbavitel. Některé tituly byly konzultovány prostřednictvím www.books.google.com.

J.M. je si vědom, že volba respondentů nemusí být ideální a že získaný celkový obraz (odpovědi) nemusí být z neutrálního hlediska (zcela) objektivní. DP nabízí několik tabulek a několik fotografií zaměřených trochu na vnější efekt či dojem.

Dispozice: Je možná úplná konverze? Potřebuje buddhismus reformu? Omyly veřejnosti vzhledem k buddhismu Bližší pohled na několik buddhistických nauk Meditace, poznání, soucit a štěstí Závěr.

Základní problém spočívá v tom, zda se v určité oblasti staletí „usazené“ náboženství může plnohodnotně (nebo v jistých zřetelech) **přenést** do jiné oblasti se zcela **jinou** tradicí (nebo tradicemi). JM to v titulu práce nazývá **transformací** (transformácia). Náš diplomand má za to, že je to **možné**, ale ne zcela kompletně. Ne (zcela) stejně v různých oblastech, ale také zde hraje (významnou) roli, zda jde o theravádový nebo mahajánový buddhismus, nebo o zen různého druhu. V pozadí Markošovy práce je tedy **obecný religionistický** (ale i kulturně a psychologicky sociální) jev s nutnými historickými konotacemi.

Ad primum: Je možná úplná konverze? Odpovědi se obsahově liší. Lenoir je si jaksi jist, že to není možné. Tak i buddhističtí učitelé z Asie. Autor se trochu podobá jistému oslovi mezi dvěma otýpkami.

Ad secundum: Potřebuje buddhismus reformu? Možná, že se buddhismus reformuje sám. To je dost mlhavé a možná mýlivé. Autor odvážné DP by rád oddělil, rozumím-li dobře, jakousi esenci buddhismu od částí kulturně podmíněných. Ale: je to možné? Prý v židovství a křesťanství je takovou podstatou dvojpříkazání lásky. Tato analogie patrně dost kulhá: **Hospodinova záchranná láska přesahuje svým dosahem všechny příkazy**, i příkaz lásky. Autor práce, někdy trochu bezostyšné, správně poukazuje na to, že evropské jazyky nenašly adekvátní výrazy pro geuinně buddhistické pojmy – tulku, dharma, nirvána a další.

Ad terbium? Omyly veřejnosti posuzující buddhismus. Někteří hledají v buddhismu „boha“, nechápou, že „bůh“ vyznavače buddhismu nezajímá. Nejde ani o **sebespasitelství**. Je to spíše ateismus než agnosticismus. Velké sochy Buddhovy mají prezentovat **symbolický** význam. Buddha není, zásadně vzato, kultický objekt s božskou auroou. Tím se liší od monumentální sochy Krista střežící Rio de Janeiro (obr.5) Také označení buddhismu za pesimistické učení je povrchné, ne-li povrchní, jde o „sukhu“ – odstup, vědomí toku času. Nirvána je spíše něco negativního než pozitivního, jde spíše o **pachut'**, které se ani při životních radostech nezbavíme. Leibniz a Schopenhauer nepředstavují (skoro) žádný přínos k translaci buddhismu „na Západ“, svět není ani nejlepší ani nejhorší ze všech (možných) světů, není dobrý ani zlý. Analogií „dukkha“ jakožto životní pachuti je podle předložené diplomky židovský a křesťanský pojem dědičného **hříchu** jako na „porušenost přirozené existence“ (str.27). Ale hřích, pomyslí si každý židovský nebo křesťanský teolog, není něco „přirozeného“, právě naopak. Není to něco naturálně zděděného, nýbrž to, pro co se člověk rozhodne a čemu celoživotně ze srdce přitaká. Židé a křesťané prý se domnívají, že k překonání hříchu potřebují pomoc „z venku“, buddhisté nahlízejí, možná doplňují, tuto záležitost „z vnitřku“. Moje námitka: ale i buddhisté předpokládají osvícení, jinak by nemohli cestu (postupně) spásy vůbec nastoupit. Obvyklé domnění křesťanů i „těch druhých“ je domnělé **sobectví** buddhistického učení. Snaha zdokonalit sebe sama není eticky nebo dokonce principiálně vadná. Je to spíše příprava k činům ve prospěch druhého. V mahajánovém buddhismu dominuje **soucítí**. Podobně neplatí, že každý buddhista musí být vegetarián, i když ovšem jídlo a jeho výběr nesmějí být zanedbávány. Což platí zvláště pro mnichy (mnišky).

Ad tertium: Bližší pohled na několik buddhistických nauk.. V buddhistickém myšlenkovém konceptu se setkáme s některými stěžejními pojmy. Je to například pojem „anicca“ – pomíjitelnost, dočasnost, dále pojem „dukkha“ a „annattá“. Tyto pojmy předjímají **vnímání toku času**, očekávatelnost změny. Ale starozákonní Kazatel, pomyslí si křesťanský teolog, má svou pomíjivostí (*hebel*) na mysli přece jen něco obsahově odlišného od obsahové naplně buddhistických pojmů; koheletovský „hebelismus“ počítá s moudrostí a absolutním Božím soudem. „Podmíněné vznikání“ (interbeing) souvisí s propojením všeho se vším, hraje tu souhra ontologie, epistemologie a etiky (str.35). To je podle autora DP pro západního člověka přitažlivé, je to logické, vědecké, založeno na kauzalitě. Snad, pomyslí si křesťanský věřící, zvláště pak teolog, mínění, že tu jde také, a možná především, o „nezávislost jednotlivce“ není nikterak přesvědčivé. Správně připomíná autor, že **reinkarnace** není převtělením nesmrtelné duše do jiného těla (str.37), poněvadž žádné dvě reinkarnace nejsou identické ani neidentické. Důležitá je Markošova připomínka, že **buddhismus nevylepší, nýbrž léčí**. Vztah buddhisty k **emocím** je jiný než v romantickém rozlivu křesťanském: buddhista emoce neničí, nýbrž přeměňuje (str. 39). „Mahamudra“ (velký symbol), původně

kotvící v tibetské tradici, poukazuje k meditaci vedoucí k tomu, že **podstata mysli a pravá podstata světa jsou totožné**, zde také kotví lidské štěstí (str. 40) Z tibetského ideového arzenálu je i „phowa“, meditační technika, jež je přípravou na smrt. Buddhistická filosofie, je-li možno to tak nazvat) nevede k planým, i když jakoby velkolepým, spekulacím, nýbrž k **praxi**, která zbavuje člověka utrpení.

Ad quartum: Meditace, poznání, soucit, štěstí. Meditace předpokládá „metodu práce s myslí“ (str.45). Pro monoteismy je přijatelný, v buddhismu tak zdůrazňovaný, **soucit**, stanovisko, že je alternativou k materialismu a konzumerství, že učí, jak ovládat emoce, že upřednostňuje vnitřní život před životem jen vnějším. Sporné je, zda v meditacích poznání, soucitu a štěstí se umoňuje osobní rozvoj a umění žít beze strachu. Kuriózní by byla úvaha, že buddhismus je alternativou ke křesťanství. **Meditace je úhelným kamenem buddhistické myšlenkové praxe**. Naše slovo „meditace“ není adekvátním výrazem pro pálijské „bhavana“, což znamená stávání se, zření. Jde o vhléd a respekt („vipassana“). Je dobře, že meditace je praktikována v psychologii a lékařství; ale jde především, o meditaci jako takovou, jde o (individuální) **léčení lidské duše**. Buddhistické „metta“ je víc než emocionální vzplanutí citů, je to spíše soucit a jakási ataraxie. Srovnání s *agapé* u JM trochu kulhá, není divu, je to příliš obtížné. Cesta ke štěstí je (prý) cestou k nirváně, jež ovšem nemá být chápána jako (jednoznačná) pozitivita.

V práci JM vskutku trochu chybí bližší vysvětlení pojmu nirvána, což není v žádném případě hebrejská *šalóm* nebo řecké *eiréné*. Zdá se, že i „nirvána“ je (možná) přestupná, jakoby cílová stanice. Co bude dál? To neví žádný bůh, žádný učitel, žádný člověk, nikdo – není v tom nesmírné štěstí?

Škoda, že ve svém dosti širokém výkladu neporovnal (nebo nekontrastova) pojmy ZJEVENÍ a OSVÍCENÍ. To však učiní v nějaké své příští studii.

HODNOCENÍ

Markošova práce je pilná, svědomitá a přináší (dost) závažné výsledky. Jeho metoda je (dost) diskutabilní. Největším přínosem je kapitola **OMYLY VEŘEJNOSTI VZHLEDEM K BUDDHISMU**. Také **BLIŽŠÍ POHLED NA NĚKOLIK BUDDHISTICKÝCH NAUK**. Především postrádám vyjasnění dvou kategorií **ZJEVENÍ A OSVÍCENÍ**. Práce zasluhuje přiměřeně vysoké, nikoli však nejvyšší ocenění.

Praga 29.5.2010

Mitau Balabys